

סדרי הכנות פסח - י"ד שחל להיות בשבת

משו"ת שבט הלוי חי"א סי' קט"ז [באותיות מרובעות]

משיעורי הלכה מחשבת הלוי [באותיות רש"י]

תענית בכורים

ביום ה', ואם אכל ביום ה', ספק אם יתענה ביום ו'.

חל ע"פ בשבת יותר קיל התענית למי שהתענית קשה לו, (עי' סי' ת"ע בסעי' ב' שיטת הי"א שאינם מתענים כלל - ולהלכה דיתענה), ובמ"ב (סק"ב) כתב בשם ר' יחיאל מפריש דעדיף יותר שיאכל רק מיני תרגימא, שלדעתו יולא בזה ידי תענית, ויש להקל למתענים לטעום לפני בדיקת חמץ (ת"ע מג"א סק"א), וכן ראוי לעשות מפני יסוד הדעת ובדיקה כראוי.

א. ליל בדיקת חמץ אור לי"ג ניסן יום ה' בערב - אחרי ביה"ש תחלת הלילה, בודקים בברכה ואומרים אח"כ כל חמירא הנאמר אחרי בדיקה.

בדיקת חמץ

בדקין ומבטלין עם ברכה בליל י"ג זאת אומרת בליל שישי, ונוהגים בכל עניני החמץ כמו בליל י"ד בכל השנים, באיסור מלאכה אכילה וכו', בדיקה לאור הנר, ובכמה על הבדיקה, ומי שקנה לבדך אף שכלל השנים מורים לו לבדך בשעת ביעור ושריפה בע"פ בבוקר, בשנה זו יש מפקפקים אם בכה"ג נמי אם אמרו (המג"א והט"ז בסי' תל"ב סק"ב) לבדך, כיון שאין בו ביטול רק בשבת, וכל נקיון הבית לקראת הפסח נגמר בי"ג לפנות ערב, כמו בכל שנה באור לי"ד. ביטול חמץ בליל י"ג "דללא חזיתיה", והביטול השני "דחזיתיה ודללא חזיתיה" לא בשעת שריפה בע"ש, רק בשעת ביעור החמץ לאחר סעודת שבת.

ב. משיירין כדי אכילת יום ו', וכדי ב' סעודות לשבת, ולא יותר.

ג. ביום ו' מבערין (שורפין) החמץ כבכל שנה, ואז לא אמרינן כל חמירא רק בש"ק אחרי ביעור הנשאר מחמץ.

ד. לענין מכירת חמץ נו"נ אחרונים אם למכור בבוקר כבכל שנה, או רק לפנות ערב, ואנו נוהגים בהמחמירים הואיל ויצא מפי הגאון מהר"ם שיק, אך אין כותבים שעת חלות המכירה, ואז חלות המכירה בסוף היום לפני כניסת שבת, עפ"י רוב קנינים.

נוסח שטר מכירה והמכירה

לאילו שיכולים לגמור ולסדר הכל עד ליל י"ג זמן הבדיקה, ואינם בודקים המקומות הנמכרים והמושכרים לגוי, עדיף מכירת י"ב.

ולאילו שהם צריכים להכניס כלים ומארכי חמץ למקומות המכורים, ובפרט בערב פסח שחל להיות בשבת, יש לעשות מכירת י"ג והמכירה נמסרת לנכרי ככל שנה בשעה חמישית.

אולם חלות המכירה הוא לפני שבת, בכדי שיוכלו להוסיף ולגרוע עד אז כראונם, ויש נוהגים לעשות אף חלות המכירה מיד בשעת מכירה כדי שיוכלו כל הקנינים הנהוגים.

ובענין החמץ הנותר רבים הם המנהגים, למכור הכל ולהתנות דכל מה שיקח לשתי סעודות עד 7' שעות בשבת הוא בהיתר ובהסכמתו, וזה מאלו מכל ענין ספיקות בחמץ הנותר שבה נמכר הכל.

ה. הגעלת כלים אפשר כל יום עש"ק עד לפני הלילה.

ו. וכן יגעיל ויכשיר שינים תותבות שלו בעש"ק כרגיל בכ"ש שהיד סולדת בו אחרי ניקוי יסודי, ואח"כ מה שיאכל בשבת כיון שהרגילות שכל מאכלים חמים הם כבר של פסח אין חשש, והחלה של לחם משנה דבר קר הוא.

ז. אין מבשלין לשבת זו דייסא, ואין עושין פת לנומה (ויצקה) בקערה, ולכאורה אפילו בכלי שני אין לעשות מאכלי חמץ, כדי שלא יאמר אח"כ לנקות הכלים.

וזמג"א (סק"ד) בשם המהרי"ו שיצח המנהג לבשל בכלים חדשים, וכבר הערתי בשם שו"ע"ר והח"י (סי' תמ"ב סק"א) לאין איסור להשהות דבר שבלע בליעת הקדירה, ועל כן יעשה כדברי המג"א בשם המהרי"ו כמנהג ישראל קדושים, והלא גם הם כתבו רק "טוב" מ"מ כדיעבד אם קשה לו, ויכל לבשל בכלי חמץ שאינו ב"י, או אפילו בצן יומו והוא נקי, אבל לא מאכלי חמץ, (פמ"ג ודה"ח – בשעה"צ אות ד') שלא לערות מכלי של פסח לכלי חמץ מפני ניוק חיבור להחמיר, אלא יערה לכלי שני, ויערה לכלי שאינו ב"י, ובה אף למחמירים כשר ומותר, ועכ"פ עיקר ההקפדה לא לבשל חמץ, והיום שמערים ללחות טעלי"ר פלסטיק הרי זה משובת.

עבר ובישל חמץ יקנה באלבצו (רמ"א), אם יש לו עכו"ם מותר לומר לו להוציאם לאשפת הפקר כי רוב רחובות שלנו יש להם דין כרמלית (כלה"ן סעיף ד').

ז. צליית הזרוע בעש"ק, וכן מי מלח לכתחילה [עי' לעיל סי' פ"א א'], וכן הכנת סדר השולחן מה דאפשר.

ח. במנהגי התבשילין יש הרבה דרכים, והכי מובחר לבשל הכל בכלי פסח, ובתנור של פסח, וצלחות להשתמש בחד פעמי, ויכול בבטחון לשים לתוכם גם חם, ורק אכילת חלה של חמץ.

משיירין מזון

ומשיירין כדי האורך לע"ש ולשבת שתי סעודות.

ענה טובה שלא לתת לאכול חמץ אחר הנקיון והדקיקה, מלבד הנכרך לשם קיום מצות סעודות שבת, אח"כ יש לו מקום מיוחד לאכילת חמץ, ואפשר לקנות מיני מאפה כשרים לפסח, אף שהמדקקים אין אוכלין אותם בפסח, בעש"ק ובשבת עד חצות אפשר להקל בנקל.

ליל שבת קודש ישתדל שיהי במקום אכילתו נרות שבת.

סוף זמן אכילת חמץ בש"ק הוא בסוף שעה רביעית כמו בע"פ שחל בחול.

ט. אעפ"י שמותר לאכול קטניות בע"פ בבוקר, מכ"מ אין כדאי לעשות הפעם חמין מקטניות מפני כלי הפסח ויכול לעשות מתפוחי אדמה וכיו"ב.

י. לכתחילה כדאי לחלוק גם סעודת הבוקר לשנים אם הזמן מספיק ואינו אוכל סעודה שני' דרך אכילה גסה.

יא. אחר אכילת בוקר לפני סוף זמן אכילת חמץ מאספים כל השירים, ונותנים בבית הכבוד דרך ביעור, וכן כלים חד פעמי שאכלו בהם לזרוק אותם.

יב. ואחצה"צ לקיים לכל הדעות שלש סעודות, עם בשר ודגים, או מיני פירות עכ"פ, או איזה עוגה כשר לפסח.

ג' סעודות דשבת

[סעי' א'] כתב המג"א (סק"א) לחוש לשתי שיטות הראשונים, למרדכי וס"ג דסעודה ג' אינו דייקא אחר המנחה, וא"כ בחלוקת סעודת שחרית לשנים, יאלו מזה מהודרת של ג' סעודות עם פת, ויש להזהיר דמי שאוכל פחות מכביצה פת אין לזכך על נט"י, דרגילות בסעודות חפוזות אלו למעט בפת, ולשיטת רוב הראשונים וסתימת הגמ', דמנה אחר זמן מנחה גדולה, יעשה בבשר ודגים או בפירות (ועי' בעה"ש), ולקטנים פחות מז' שנים (שלא הגיעו לחינוך) אין אורך כלל לתת בשבת זו פת, ובסעודה השניה (ס"ג) דלפני חלות אפשר להקל גם לנשים ולכל מי שקשה לו לאכול פעם ב' פת זה אחר זה.

להזהר ביותר ולא לשכוח להפריש חלה מחלות שבת זו, דלפי המג"א (סי' תק"ו סק"ח) אין אפשרות להיות אוכל ואח"כ מפריש – ויש מקילין.

בשםחלק הסעודה יאלו הוא וכל המסובין מן המקום, (מחלה"ש בס"ק א' בשם המג"א).

דיני חלוקת הסעודות וספיקות בברכות

העדיף שיאכל הכל במקום אחד, אחרי שהעביר הכל לכלי פלסטיק חדשים.

או לאכול ב' מקומות, ולחזור למקום הראשון לברכה"ז, עלת המנחה יחזק לזכך לפני הסעודה על מעט שהכל וזורא פרי האדמה, ופטור מה שיאכל במקום עקירת השלחן – ודי אם ראש הבית או מקלת המסובין יאכלו פת במקום הראשון ועי"ז יטרפו כולם, ודיעבד יכול לזכך גם בלא שיאכל פת, דאין זה עקירת השלחן אם ממשיך בבשר וכדומה (שו"ת חשד האפור ח"ג).

טוב לזכר בע"ש קודם חלות דהיינו בתחילת שעה ששית, ואף שבשאר שנים מקפידים לשרוף בסוף חמישית כדי שיקיים שריפה בשלו, ואח"כ יבטלו כשהוא שלו, בשנה זו אפשר לקיים מצות ביעור דעש"ק עד סמוך לחלות, כי אינו רק מנהג ולא ע"פ דין, (ושב ראיתי מו"מ בזה בערב פסח שחל בשבת מהרה"ג כצי כהן שליט"א).

ובע"ש אינו אומר ביטול רק בליל י"ג, ובשבת יבטל אחר שזרק הפתיים לבית הכבוד, יהיה ראון המנהג לאמרו בע"ש, ומי שאמרו בשבת אין מזניחין אותו.

יג. מצה פשוטה יכולים לצרף ללחם משנה.

להכין רשימה מה להכין מעש"ק

כליית זרוע וביצה – חרוסת – הפרשת חלה – מי מלח

מי ששכח ללכות זרוע או ביצה יכלנו בלילה ויזכור לאכלו ביום א' הכנת החרוסת – הפרשת חלה לאלו שיש להם מצות שלא הופקדו החלה מהם, ובמיוחד מצות מא"י – מי מלח.

ריסוק התמכא (חריין) ולכסותו מיד עם כסוי צמוד, שלא יפוג חריפותו. מי שמגרר את החריין בליל יו"ט הקל במלאכת אוכל נפש משב"ק, בכל זאת יעשה צמעת שינוי שיהפוך את הריב-אייזן, או יגרור על השלחן ולא בטעלי"ר, ולא יכין מיו"ט לחבירו.

בדיקת תולעים מהחסא מער"ש, [כתב המג"א (סי' תע"ג סקי"ד) יזהר שלא ישהה המרור חסא במים דכבוס פסול. הכנת הגרות והדבקות. לסדר את השלחן כל מה שאפשר בכדי שלא לעכב את התחלת הסדר.

יד. בענין טחינת התמכא (חריין) השנה מבואר בהפוסקים שיעשה במ"ש שהוא יום טוב ע"י שינוי, ואם קשה לו אפשר להתיר בע"ש לפני הלילה ולכסות הדק היטב.

טו. ברירת הסאלאט מתולעים פשיטא דלפני שבת הוא.

טז. להכין פתילות מע"ש גם ליו"ט. [וע"ע ח"ט קב"ח א']

י. ניקוי שיניים אחרי האכילה בשבת, עם מברשת יבשה, ויכולים ליתן קצת מים בשיניים ולטפח עיקר המים ובעודם לחים עוד לנקות עם מברשת ניילון, ואין חשש כלל. [וע"ע ח"ה סי' מ"ה].

מי שמואל צביתו בקבוק סכר צי"ר או יי"ש ויסק"י או שאר חשך חמץ, נותנס לנכרי – עדיף צמתנה, שאין זה מקח וממכר בשבת.

אחר שאכל בשבת זו סעודת שבת ינער המפה לביהכ"ס ואפשר לקנח את הנילון עם ניירות, ולהשליכן לביה"כ. ויקנח הקערות באצבעו וכהיום פחות טירחה ההדחה במים, וכן ינקה הזקן והבגדים והמכנסים בקיפולן, ומאד משובח להניח פלסטיק רחב במקום האכילה ע"ג הרצפה, ובפרט כשיש שם קארפטי"ט וכדומה שהחמץ נדבק לשם, ובדיעבד הפרורים ממילא בטלים גם בלי זה, מ"מ לא נעים שישחבו הפירורים צבית, ולכן ראוי שיהי' פלסטיק במקום האכילה, וכל זה אם אוחזין צבית, אבל בחצר אין הקפדה והפרורים בטלים ולנער אח"כ צבית הכסא.

יגמור את כל הסעודה לפני סוף זמן אכילת חמץ, אף אם כבר הפסיק מלאכול חמץ, וכנראה שהוא כעין גזירה שיבא לאכול אח"כ גם חמץ, וגם כיון שגאסר לאכול פת הרי הוא מסולק מיד מאכילת פת, וזה רק הידור דלא מצאנו סילוק מאד הזמן שגאסר, מ"מ ראוי לברך בהמ"ז על החמץ מקודם גמר זמן אכילת חמץ, ומ"מ אם נמשך סעודתו מפני כבוד השבת ימשיך לאכול, או יקדים העלה (של המנח"י הג"ל) של ברכת שהכל ובורא פה"א לפני הסעודה כדי לפטור חששות של סילוק.

אם נשאר חמץ אחר שאכלו מבטלו, וראוי תמיד לבטל כי בנוסח הביטול לאחר הבדיקה הרי לא אמר דלא חזיתיה, וא"כ אף בלא נשאר וכמ"ש בסעיף ו' ויכול לאומרו.

מבטלו וכופה עליו כלי והרמב"ם לא נתן עצה של מפרר וזורה לרוח, כי במפרר יש לחוש משום טווחן עי' ברבינו מנוח (פ"ג הל' ג' מחו"מ) ובמל"מ (פ"א ה"ג) למפרר דק דק לבו"ע אסור, ואף בזורה יש החוששין להרמ"א בסי' שיי"ט בסופו, דיש איסור זורה לרוח בכה"ג, ועי' במג"א סי' תמ"ו סק"ב ד"ה ונ"ל, וכן חזר בו בשו"ע לאיסור בסי' תמ"ד סעי' ה'.

נקוי שיניים תחתיות – ישטפם וינקם במברשת יבשה (ויש מקילים לנקות עם מברשת של שערות נילון עבות, בתוך המים ולא מחוץ למים, ואם לא בתוך המים ישפכו המים על השיניים ולנקותם רק במברשת יבשה).

להגעיל השיניים במים חמים מכלי שני, ואף בשבת אין איסור, כיון דנראה כרו"ה להדיח, ולא היה תיקון דהרי גם יכול לאכול ביבש בלונן (שו"ת מנחת יצחק ח"ה סי' ל"ז) וכ"ש אם הגעילו בע"ש.

דיני קידוש והבדלה – יקנה"ז

הקידוש יקנה"ז – והנשים שלא התפללו יזכרו לומר המבדיל בין קודש לקודש, טרם שיעשו מלאכה.

גם אם אומרות בכל יו"ט שהחיינו בהדלקת הנרות, ראוי לומר שהחיינו בליל הסדר בסדר הקידוש דיקנה"ז, ולא יאמרו שהחיינו בהדלקת נרות, דהרי אומרות יקנה"ז בעצמן לפי מנהג העולם, מ"מ אם ברכה כבר בהדלקת הנרות לא תברך בקידוש, ואף לא תענה אמן בשעת הקידוש, מ"מ אם אמרה אמן ואפילו ברכה שהחיינו פעם שניה, לא נתקלקל הקידוש מכח הפסק בין ברכה לשתי', דיש לומר שהחיינו דנרות עולה על היום, והאמן ואולי אף שהחיינו השני עולה על מלכות המיוחדות לחג המלכות או חג הסוכות, כמ"ש כל זה בשבט הלוי (חלק ג' סי' ס"ט).

שכח להבדיל וזכר קודם התחלת סיפור יצ"מ, ולשיטת הרמ"א דמברכין על כל כוס צפה"ג ומסתלקין מהברכה הקודמת, יאמרו לברך צפה"ג על ההבדלה, לכן לכאורה לא יבדיל לכאורה כוס שני, ואם התנה כהמג"א (סי' תע"ב סק"ז) שאינו מסתלק מן השתי', יבדיל לפני סיפור יצ"מ.

במקומות שאין הנשים אומרות ההבדלה אף לא ביקנה"ז, יאמר בעה"ב ההבדלה שביקנה"ז לבדו בקול.